

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI TA'LIMINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
pedagogika va ijtimoiy gumanitar fanlar
fakulteti boshlangich talim 2-kurs talabasi
Zaripova Mushtariybonu

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda ona tili ta'limining maqsad va vazifalari, ta'lim jarayonining o'ziga xos xususiyatlari hamda pedagogik-psixologik asoslari yoritiladi. Shuningdek, ona tili darslarida savodxonlikni shakllantirish, nutq madaniyatini rivojlantirish, grammatik tushunchalarni singdirish va ijodiy tafakkurni o'stirishning nazariy hamda amaliy jihatlari tahlil etiladi. Boshlang'ich bosqichda qo'llaniladigan metod va texnologiyalar hamda ularning ta'lim samaradorligiga ta'siri ilmiy asosda yoritilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, ona tili, savodxonlik, nutqiy rivojlanish, grammatik bilim, metodika, pedagogik texnologiya

Kirish

Boshlang'ich ta'lim bosqichi – o'quvchining bilim olishdagi ilk qadami bo'lib, u butun ta'lim tizimining poydevorini tashkil etadi. Aynan shu bosqichda savodxonlikka o'rgatish, ona tili bo'yicha dastlabki bilimlarni berish va nutqiy malakalarni shakllantirish amalga oshiriladi. Ona tili ta'limi boshlang'ich sinflarda faqatgina grammatik va lingvistik bilim berish emas, balki o'quvchilarning tafakkurini rivojlantirish, dunyoqarashini kengaytirish, milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash kabi vazifalarni ham bajaradi

I. Boshlang'ich sinflarda ona tili ta'limining maqsadi va vazifalari

Maqsadlar:

O'quvchilarda savodxonlikni shakllantirish;

To'g'ri, ravon va ifodali o'qish ko'nikmasini rivojlantirish;

Nutq madaniyatini o‘stirish, lug‘at boyligini kengaytirish;
Grammatik bilimlarni sodda, bosqichma-bosqich o‘rgatish;
O‘quvchilarda mantiqiy va ijodiy fikrlashni shakllantirish.

Vazifalar:

1. O‘qish va yozishga o‘rgatish;
2. O‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqini rivojlantirish;
3. Grammatik tushunchalarni hayotiy misollar asosida berish;
4. O‘qishga qiziqishni shakllantirish va mustaqil o‘qishga o‘rgatish;
5. Milliy qadriyatlarni singdirish va estetik tarbiya berish.

II. Boshlang‘ich sinflarda ona tili ta’limining o‘ziga xos xususiyatlari

1. Yosh psixologiyasiga moslashuv – 6–10 yoshli bolalar ko‘proq tasavvur, tasvir va obrazlar orqali o‘rganadilar. Shu sababli darslarda ko‘rgazmalilik, rang-barang metodlardan foydalanish zarur.

2. Oddiydan murakkabga qarab o‘qitish – avval sodda so‘z va gaplardan, keyin murakkab matn va grammatik hodisalarga o‘tish.

3. Savod o‘rgatish davrining alohidaligi – boshlang‘ich sinflarda yozuv va o‘qish malakasi bir-biri bilan uzviy bog‘liq holda shakllantiriladi.

4. Nutqiy faoliyatga tayangan holda o‘qitish – darslarda suhbat, ertak aytish, she’r yodlash, rasm asosida hikoya qilish keng qo‘llaniladi.

5. O‘yin metodlaridan keng foydalanish – kichik yoshdagi o‘quvchilar uchun qiziqarli o‘yinli topshiriqlar samarali natija beradi.

6. Milliy qadriyatlarga tayangan holda ta’lim – maqollar, topishmoqlar, xalq og‘zaki ijodi namunalari orqali o‘qitish samarali bo‘ladi

--

III. Boshlang‘ich sinflarda ona tili darslarining metodik asoslari

1. An’anaviy metodlar

Matn o‘qish va tahlil qilish;

Diktant va yozma ishlar;

Insho va bayon ishlari.

2. Interfaol metodlar

“Aqliy hujum”, “Zinama-zina”, “Blits-so‘rov”;

Guruhli ishlash, juftlikda ishlash;

Rol o‘yinlari (masalan, ertak qahramonlarini jonlantirish).

3. Axborot texnologiyalaridan foydalanish

Elektron darsliklar;

Multimedia taqdimotlari;

Audio va video materiallardan foydalanish.

4. O‘yin asosidagi metodlar

So‘z topish o‘yinlari

“Topishmoq va javob” mashqlari;

Lug‘at boyituvchi kartochkalar bilan ishlash.

IV. Savodxonlik va grammatik bilimlarni shakllantirish xususiyatlari

Harf va tovushlarni o‘rgatishda fonetik metodlardan foydalanish;

Yozuv malakasini shakllantirish uchun qo‘l yozuvini mashq qilish;

Grammatik tushunchalarni sodda misollar asosida tushuntirish;

O‘quvchilarni imlo qoidalariga rioya qilishga odatlantirish.

V. Nutqni rivojlantirishning metodik yo‘llari

Matn asosida suhbat uyushtirish;

Rasm asosida hikoya tuzish;

Dialog va monolog mashqlari;

She‘r va ertaklarni ifodali o‘qish;

Mustaqil kichik matn tuzishga o‘rgatish.

--

VI. Boshlang‘ich ta‘limda ona tili darslarining tarbiyaviy ahamiyati

O‘quvchilarni milliy qadriyat va madaniyatga hurmat ruhida tarbiyalaydi

Ijodiy tafakkurni rivojlantiradi;

Vatanparvarlik va estetik didni shakllantiradi;

Muloqot madaniyatini yuksaltiradi.

I. Ona tilining ta'lim-tarbiyadagi o'rni

1. Bilim beruvchi vazifasi – o'quvchilarni savodxonlikka o'rgatadi, grammatik, leksik va fonetik bilimlarni shakllantiradi.

2. Tarbiyaviy vazifasi – milliy qadriyatlarni singdiradi, ma'naviy barkamollikka yo'naltiradi.

3. Rivojlantiruvchi vazifasi – o'quvchilarda mantiqiy va ijodiy tafakkurni rivojlantiradi.

4. Kommunikativ vazifasi – og'zaki va yozma nutqni boyitadi, muloqot madaniyatini shakllantiradi.

Shu tariqa, ona tili ta'limi shaxsni har tomonlama rivojlantirishda markaziy o'rin tutadi

II. Ona tili o'qitish metodikasining mazmuni va vazifalar

Ona tili o'qitish metodikasi:

o'quv jarayonining maqsad va mazmunini belgilaydi;

o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos metodlarni ishlab chiqadi;

grammatik materiallarni tizimli ravishda o'rgatadi;

nutqiy kompetensiyani shakllantirish yo'llarini ko'rsatadi;

dars samaradorligini oshirish uchun pedagogik texnologiyalardan foydalanadi.

Bu metodika nazariy hamda amaliy jihatdan asoslanadi va o'qituvchidan ilmiy yondashuvni talab qiladi.

--

III. Ona tili darslarida qo'llaniladigan metodlar

1. An'anaviy metodlar

Tushuntirish va izoh berish

Mashq va diktantlar

Insho va matn tahlili

2. Interfaol metodlar

“Aqliy hujum”, “Baliq skeleti”, “Klaster”, “Blits-so‘rov”

Rol o‘yinlari, guruhiy ishlash

3. Innovatsion metodlar

Axborot texnologiyalaridan foydalanish (elektron darsliklar, interaktiv testlar, multimediya taqdimotlar)

Masofaviy ta’lim elementlari

Kreativ yondashuv asosida ijodiy topshiriqlar

4. Amaliy metodlar

Matn asosida suhbatlar

Og‘zaki va yozma nutq mashqlari

Ijodiy topshiriqlar va loyihaviy ishlar

--

IV. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar

Ona tili darslarida quyidagi texnologiyalar keng qo‘llanmoqda:

Konstruktivistik yondashuv – o‘quvchining mustaqil bilim olish jarayoniga e’tibor;

Kredit-modul tizimi – individual ta’lim traektoriyasi;

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari – elektron platformalarda mashq va topshiriqlar;

Kompetensiyaviy yondashuv – o‘quvchilarni amaliy ko‘nikmalarga tayyorlash

Bu texnologiyalar o‘quvchini faollikka undaydi, darsni interaktiv muhitda tashkil etishga yordam beradi.

V. Ona tili o‘qitishda uchraydigan muammolar va ularning yechimi

1. O‘quvchilarda nutqiy faollikning sustligi – interfaol metodlar bilan bartaraf etiladi

2. Texnik vositalarning yetishmasligi – alternativ metodlardan foydalanish tavsiya etiladi.

3. O'quv dasturining hajmiyligi – modul asosida rejalashtirish orqali yengillashtiriladi.

4. Motivatsiya pastligi – ijodiy topshiriqlar va rag'batlantirish orqali hal qilinadi.

-

Xulosa

Boshlang'ich sinflarda ona tili ta'limi o'quvchi shaxsining kelgusidagi bilim olish jarayoniga poydevor bo'lib xizmat qiladi. Ushbu bosqichda savodxonlikni shakllantirish, nutqiy malakalarni rivojlantirish, grammatik bilimlarni sodda va tushunarli tarzda berish hamda milliy qadriyatlarni singdirish jarayonlari o'ziga xos xususiyatlarga ega. Shu bois, boshlang'ich ta'limda ona tili darslarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omilidir

--

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirov A. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Mavlonova R. Pedagogika nazariyasi va boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
3. Yo'ldoshev M. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Ilm ziyo, 2021.
4. Karimov A. Interfaol metodlar va ularning boshlang'ich ta'limdagi qo'llanilishi. – Samarqand: SamDU, 2022.
5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standarti. – Toshkent, 2022.
6. Hasanov H. Ona tili darslarida innovatsion yondashuvlar. – Buxoro: BuxDU, 2023.